

ICO-BELEID OP SCHOOL
INSTRUMENT VOOR EEN ANALYSE VAN DE BEGINSITUATIE
Secundair Onderwijs

Gebaseerd op:

De ICO-ON
Werkmap voor interculturalisering van secundaire scholen

Auteur: Hilde Van Lysebettens
© Steunpunt Intercultureel Onderwijs, Gent, 2002

Blijde-Inkomststraat 7 – B-3000 Leuven
Tel.: 016/32 53 67 – Fax: 016/32 53 60
E-mail: info@steunpuntGOK.be
Website: <http://www.steunpuntGOK.be>

INHOUDSTAFEL

VOORAF	3
DOELGROEP EN DOELSTELLINGEN?	3
WAT IS ICO?	3
BETEKENIS VAN DE TWEE INDICATOREN?	4
HOE DIT INSTRUMENT GEBRUIKEN?	4
DEEL I – SCREENING VAN DE LESPRAKTIJK	7
HOE DE SCREENING BEGELEIDEN?	7
INSTRUCTIES VOOR HET INVULLEN VAN DE SCREENINGSLIJST	8
SCREENINGSLIJST: HOE INTERCULTUREEL IS DE LESPRAKTIJK?	9
Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren	9
Breed verkennen	11
Leerinhouden	13
Werkvormen	15
Leerlingenverantwoordelijkheid	17
Rol van de leerkracht	19
Taken	21
VERWERKINGSBLADEN	23
Syntheseblad A	23
Syntheseblad B	24
Syntheseblad C	25
Prioriteitenmatrix	26
DEEL II – SCREENING VAN DE SCHOOLWERKING	27
HOE DE SCREENING BEGELEIDEN?	27
INSTRUCTIES VOOR HET INVULLEN VAN DE SCREENINGSLIJST	29
SCREENINGSLIJST: HOE INTERCULTUREEL IS DE SCHOOLWERKING?	30
Leren op school	30
Leven op school	33
Teamwerking	36
School en ouders	39
School en omgeving	42
VERWERKINGSBLADEN	43
Syntheseblad 1	43
Syntheseblad 2	46
Prioriteitenblad 1	47
Prioriteitenblad 2	50
Prioriteitenblad 3	52
Prioriteitenblad 4	53
Prioriteitenmatrix	54

VOORAF

DOELGROEP EN DOELSTELLINGEN?

Voor u ligt een instrument om het eigen handelen op school met betrekking tot ICO zelf te evalueren. Deze zelfevaluatie zoals we ze in dit instrument opvatten heeft als dubbele doelstelling:

- De analyse van de beginsituatie van je school- en lespraktijk met betrekking tot ICO via een sterkte/zwakte analyse.
- Het bepalen van prioritaire werkpunten waarmee je aan de slag kan om de lespraktijk of de schoolwerking verder te interculturaliseren.

Dit instrument richt zich in de eerste plaats tot schoolteams en hun begeleiders in het secundair onderwijs die willen werken aan de interculturalisering van de school- en lespraktijk. Bij voorkeur ga je aan de slag met het hele team. Het opzetten van een interculturaliseringstraject, waar de zelfevaluatie deel van uitmaakt, kan immers een belangrijke impact hebben op alle terreinen van de schoolwerking.

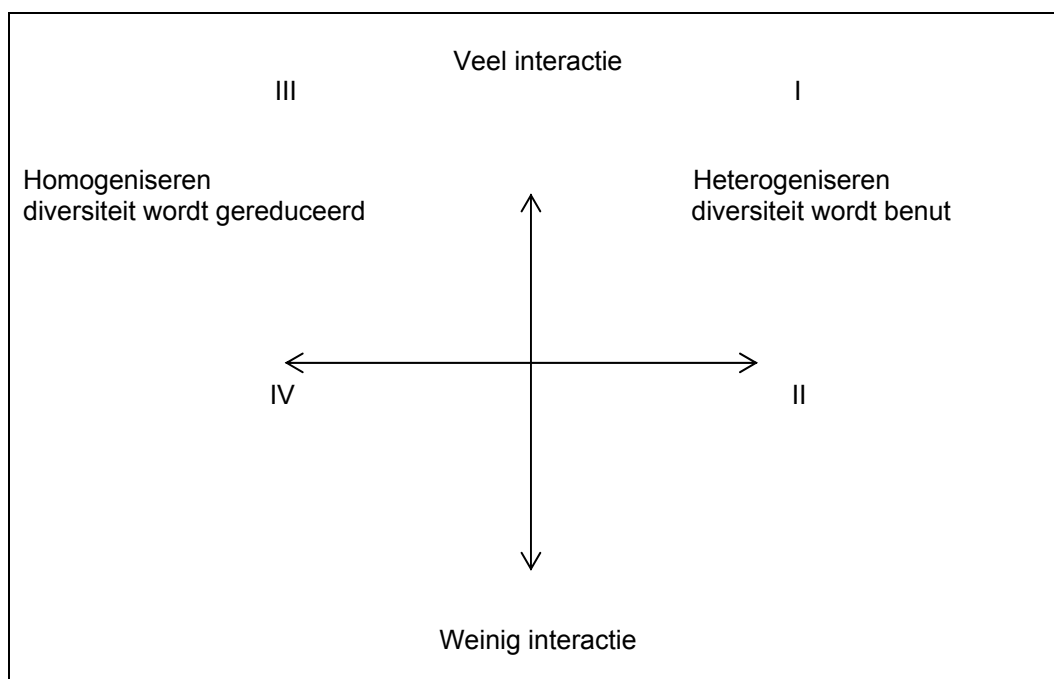
WAT IS ICO?

Intercultureel onderwijs (ICO) wil leerlingen en leerkrachten actief en effectief leren omgaan met diversiteit.

Als scholen de kans op intercultureel leren willen verhogen, dan zijn voor hen diversiteit en interactie cruciaal. Om de mate van interculturalisering van de lespraktijk en schoolwerking te evalueren, maken we dan ook gebruik van deze twee indicatoren. Met andere woorden, we vinden aanwijzingen voor ICO in de mate dat diversiteit enerzijds en interactie anderzijds in de klas en op school voorkomen en gebruikt worden.

We plaatsen deze indicatoren op twee continua, respectievelijk: 'homogeniseren – heterogeniseren' en 'weinig interactie – veel interactie'. Het uittrekken van interactie en diversiteit is uiteraard kunstmatig. In realiteit bestaat er een sterke wisselwerking tussen beide indicatoren.

Wanneer we deze continua combineren komen we tot vier velden. Een visuele voorstelling leidt tot volgend basisschema.

In het basisschema zie je 4 velden, gevormd door de verticale as van interactie en de horizontale as van diversiteit. In het kader van interculturaliseren is veld I het belangrijkste veld. Leerlingen worden vooral vaardig in het omgaan met verscheidenheid als ze regelmatig in situaties vertoeven waarin ze rechtstreeks geconfronteerd worden met voor hen betekenisvolle verschillen en gelijkenissen. Jongeren worden intercultureel competent als ze hun onderlinge verschillen bij wijze van spreken aan den lijve kunnen ondervinden door samen te werken, samen erover te praten, samen te leven.

BETEKENIS VAN DE TWEE INDICATOREN?

Indicator 1. Homogeniseren – heterogeniseren

In welke mate wordt diversiteit op school benut binnen de lessen, het interne schoolbeleid, de teamwerking, de relatie met de omgeving?

Diversiteit slaat hier op de aanwezige diversiteit bij de leerlingen, leerkrachten, ouders, buurt... en op de maatschappelijke diversiteit. Het gaat over verschillen en gelijkenissen tussen mensen op verschillende terreinen, en vooral hoe mensen die diversiteit beleven. Deze verschillen en gelijkenissen zijn niet steeds in elke situatie even relevant. Ze veranderen bovendien voortdurend.

Homogeniseren gebeurt wanneer verschillen en gelijkenissen tussen mensen op school nauwelijks aan bod komen. Men verwacht en benadrukt vooral gelijkvormig gedrag van en bij de actoren op school. Een dergelijke manier van omgaan laat weinig ruimte voor het benutten van diversiteit op school.

We spreken van heterogeniseren als een school de verschillen en gelijkenissen tussen mensen op school en de maatschappelijke diversiteit niet wegduwt, maar als relevante uitgangspunten gebruikt voor het leren en leven op school.

Indicator 2. Weinig interactie – veel interactie

In welke mate wordt interactie tussen de leerlingen en de teamleden, met de ouders, met de nabije schoolomgeving... benut binnen het leren en leven op school?

De rol van interactie is cruciaal in interculturele leerprocessen. Actief en effectief leren omgaan met diversiteit krijgt de meeste kansen doorheen leren van en met elkaar. Interactie slaat hier op de contacten tussen personen, maar ook op de omgang van verschillende groepen met elkaar.

We spreken over weinig interactie als bij een lespraktijk of schoolbeleid of ouderwerking het initiatief uitgaat van één kant en waar anderen vooral afnemers zijn. Er is niet echt sprake van een wederkerige relatie.

Met veel interactie echter bedoelen we een les- en schoolpraktijk waarbij de verschillende actoren met elkaar uitwisselen of samenwerken in plaats van louter passief opnemen. Daardoor ontstaat bij alle betrokkenen een actievere houding ten opzichte van leren en leven op school.

HOE DIT INSTRUMENT GEBRUIKEN?

Dit instrument bestaat in feite uit twee instrumenten, die je afzonderlijk van elkaar kan gebruiken:

1. Screening van de lespraktijk
2. Screening van de schoolwerking

De screening is een gezamenlijke onderneming. Dit betekent dat:

- de screening van de lespraktijk hier de lespraktijk van een groep leerkrachten betreft. Het is niet de bedoeling om het handelen van individuele leerkrachten tijdens het lesgeven te beoordelen. Het feit dat de screening een gezamenlijke onderneming is, betekent ook dat ze

- in overleg met het gehele deelnemende team gebeurt. Er zijn verschillende opties voor de samenstelling van het deelnemende team: per richting, per graad, per vakwerkgroep, ...
- De screening van de schoolwerking hier de totale schoolwerking betreft. Er kunnen beslissingen uit voortvloeien die voor alle leerlingen en voor alle leerkrachten geldig zijn. Dergelijke veranderingen worden pas gedragen door alle leerkrachten als ze het gevolg zijn van een duidelijk voorafgaand proces waarbij iedereen zich betrokken voelde, via informatie, via advisering, via inspraak enzovoort.

Bekijk ook wie de taak op zich wil en kan nemen om de screening te begeleiden. Dit wil zeggen: afspraken maken, verzamelde gegevens verwerken, rapporteren, besprekingen leiden. Deze persoon kan de directeur zijn, een externe begeleider, een graadcoördinator of iemand die een andere begeleidende of coördinerende taak uitoefent op school. Het kan ook een werkgroep zijn van enkele leerkrachten die aan de kar willen trekken. Spreek hiertoe tijdens de voorbereiding samen met de leerkrachten een haalbare werkwijze en organisatie af.

Vooraleer je van start gaat met de eigenlijke screening, zal een grondige voorbereiding nodig zijn. Bespreek daarom de volgende zaken met het team tijdens een gewone personeelsvergadering of een speciaal daartoe belegde bijeenkomst. Soms moet je met het team al keuzes maken.

Stap 1 - Voorstelling van het instrument

Kopieer vooraf voor alle teamleden dit instrument.

- Voorstelling van het instrument door de directie of een andere aangewezen persoon, bvb. een begeleider.
- Bespreking van het instrument. Leerkrachten kunnen vragen of bedenkingen formuleren.

Stap 2 - Is iedereen geïnformeerd?

- Je bevraagt de leerkrachten in verband met de voorkennis over ICO.
- Wie aanvullende informatie zoekt over ICO, vindt zijn gading in "*De ICO-ON*"¹

Stap 3 - Wat screen je?

De screening van de gangbare lespraktijk of schoolwerking is een omvangrijke opdracht. Bedenk hoe je dit het beste kan aanpakken. Je hebt de volgende opties:

- Optie 1 – screening van alle facetten:
Deze optie is vooral bedoeld voor teams die willen starten met planmatig werken aan ICO. Als je met de leerkrachten voor de eerste keer samen aan ICO werkt, dan is het zinvol om alle facetten te screenen, ook al zijn een aantal items nog niet van toepassing. Bepaalde zaken worden misschien al in de praktijk toegepast, maar nog niet op een bewuste manier. Je verkent hier immers voor de eerste keer de lespraktijk of de schoolwerking vanuit intercultureel perspectief. Het resultaat van deze screening is een ruim overzicht van de beginsituatie van ICO op lesniveau of schoolniveau met een zicht op de sterke en zwakke facetten. Je weet ook aan welke zaken leerkrachten graag willen werken. Op basis van deze vaststellingen kies je een of meerdere werkpunten. Dit kan een facet, deelfacet of zelfs één item zijn.
- Optie 2 – screening van één of enkele facetten:
Deze optie is eerder bedoeld voor scholen of leerkrachten die al met ICO vertrouwd zijn en meer gericht willen werken aan een bepaald onderdeel van de lespraktijk of schoolwerking. Je zoomt dan in op één bepaald facet waarvan je bijvoorbeeld aanvoelt dat het nog niet voldoende is uitgewerkt binnen de lespraktijk of schoolwerking. Of je baseert je op een al bestaande werkplanning ICO, of op al aanwezige werkpunten, eventueel los van ICO, die wel aangegeven zijn in het schoolwerkplan of vanuit de inspectie. Op basis van deze screening stel je de beginsituatie vast van het gekozen facet met betrekking tot ICO. Je bekomt een overzicht van sterke en zwakke punten. Je weet na de screening ook aan welke van die facetten leerkrachten graag willen werken. Na afloop stelt de screening de school in staat om samen met het team een werkpunt te kiezen. Dit kan een facet, deelfacet of item zijn.

¹ Hilde Van Lyssebettens (2002), *De ICO-ON*. Werkmap voor interculturalisering van secundaire scholen. Steunpunt ICO, Universiteit Gent

Stap 4 - Wie doet er mee?

We overlopen enkele mogelijkheden. Je kiest de welke werkwijze die het best past voor je school:

- Werken met een team
De screening van de schoolwerking kan je enkel in volledig teamverband uitvoeren omdat je dan samen nadenkt aan de kwaliteit van je schoolwerking.
De screening met het volledige schoolteam leidt tot het vaststellen van een prioritair werkpunt voor het gehele team.
- Werken met een team per graad of per richting
Interculturalisering van de gangbare lespraktijk gebeurt liefst met een groep die niet te groot is: je kunt dan gerichter samenwerken. Werken per graad of per richting biedt ook mogelijkheden tijdens de reguliere vergaderingen te werken aan de vernieuwing. Je kunt veel zaken gemeenschappelijk organiseren: de screening op zich, mogelijke vorming voor leerkrachten, onderling overleg enzovoort
Indien deze groep toch te groot is om echt vlot te kunnen werken, zijn er zeker alternatieven.
De screening met deze groep leerkrachten leidt tot het vaststellen van een werkpunt per graad of per richting.
- Werken met een kernteam
Werken met een kernteam betekent dat de leden van dit kernteam het vertrouwen krijgen van het hele schoolteam om de screening van de gangbare klaspraktijk uit te voeren. Bij de samenstelling van een kernteam let je erop dat het representatief is. Dit moet je zelf bepalen. Bijvoorbeeld leerkrachten van alle graden of alle studierichtingen, verschillende vakken, oudere en jongere leerkrachten, progressieve en minder progressieve leerkrachten... Deze werkwijze kan een zinvol alternatief zijn als het schoolteam of het aantal leerkrachten per graad of per richting zeer uitgebreid is, waardoor de organisatie te ingewikkeld wordt. Of als er een grote werkdruk heerst, waardoor je ervoor kiest om de taken meer te verdelen. Of misschien bestaan er op school al verschillende werkgroepen en kan een kernteam ICO hier ingepast worden.
Belangrijk bij het werken met een kernteam is de blijvende aandacht voor feedback aan leerkrachten, zodat ze betrokken blijven op het geheel, ook al doen ze niet aan elk stap van het screeningsproces mee.
De screening met een kernteam leidt tot het vaststellen van een prioritair werkpunt per graad, per richting of voor de hele school.
- Werken met een vakwerkgroep
De leden van een bestaande vakwerkgroep voeren de screening uit van hun gangbare lespraktijk. Screening binnen de vakwerkgroep is een manier om ICO geleidelijker te laten ingroeien in de lespraktijk. Je start met die vakwerkgroepen die sterk voorstander zijn om meer ICO te realiseren in de les, en over een aantal jaren gespreid kan dit zich verspreiden naar andere vakwerkgroepen.
Belangrijk bij deze werkwijze is dat je ook de rest van het team regelmatig informeert, ook al doen deze niet mee met de screening van hun lespraktijk. Vooral informatie die motiverend en uitnodigend is voor andere leerkrachten werkt positief en kan eventueel leiden tot nieuwe deelteams die van start willen gaan met de screening.
De screening met een vakwerkgroep leidt tot het vaststellen van een werkpunt voor deze groep.

Stap 5 - Doen we het of doen we het niet?

Hier gebeurt de overweging of je de screening effectief zal uitvoeren in je school, rekening houdend met de vorige stappen. Het is belangrijk dat de uiteindelijke beslissing gedragen wordt door zoveel mogelijk actoren. Hierbij is het nuttig om minstens advies te vragen aan leerkrachten. Verder kan je ook ouders, leerlingen, inrichtende macht, ... informeren of om advies vragen.

Stap 6 - Planning

In de laatste fase van de voorbereiding volgt nog het maken van afspraken in verband met de concrete organisatie van de screening.

DEEL I – SCREENING VAN DE LESPRAKTIJK

HOE DE SCREENING BEGELEIDEN?

Stap 1 – Laat de screeningslijst en syntheseblad A invullen. Deze stap gebeurt niet noodzakelijk in een gezamenlijke bijeenkomst. (Nodige tijd: ± 30 – 45 minuten)

- Zorg ervoor dat de betrokken leerkrachten beschikken over een screeningslijst en een syntheseblad A.
- De leerkrachten vullen de screeningslijst individueel in.
- Na het invullen van de screeningslijst vullen alle leerkrachten ook syntheseblad A in. Dit biedt een overzicht van de subtotaal per individuele leerkracht.

Stap 2 - Verzamel en maak een synthese. (Nodige tijd: ± 2 uren)

- Verzamel alle ingevulde screeningslijsten en synthesebladen A van de leerkrachten.
- Bekijk alle synthesebladen A. Maak per facet een totaal en dit voor elke kolom (+, ±, -, ja, nee). Noteer de totalen op syntheseblad B.

De totalen bij ‘huidige situatie’, leveren een beeld op van gemeenschappelijke sterke en zwakke punten.

De totalen bij ‘veranderen’ geven aan bij welk facet er behoefte aan verandering bestaat in het team.

- Druk de totalen van syntheseblad B uit in procenten op het syntheseblad C. Dit vereenvoudigt de onderlinge vergelijking van de facetten. Kijk naar opvallende punten in de gegevens en noteer deze apart. Je kunt deze in stap 3 ook naar voren brengen tijdens de presentatie van de synthese aan het team.
- Ter voorbereiding van stap 4 kan je de resultaten in een prioriteitenmatrix zetten. Op basis van de gegevens uit de synthese plaats je elk facet in een vak.
Een facet dat zeer sterk scoort terwijl er een laag belang aan verbetering wordt gehecht, komt in vak B. Zo zijn ook de andere facetten in te delen.
Facetten in vak C lijken als eerste voor verandering in aanmerking te komen. Men is ontevreden over de huidige situatie en hecht veel belang aan verbetering daarvan.
Facetten in vak A zullen wellicht ook voor verandering in aanmerking komen. Men is tevreden over de huidige situatie, maar men acht verbetering toch gewenst.
Het is niet aan te bevelen om met aspecten uit vak D te beginnen. Men is wel erg ontevreden over die onderwerpen, maar de animo tot verbetering (en dus de behoefte om daar veel tijd en energie in te steken) is niet groot.
Aspecten in vak B lijken probleemloos: men zegt er tevreden over te zijn en er is niet veel animo voor verbetering.

Stap 3 - Presenteer de synthese en discussieer. (Nodige tijd: ± 2 uur)

- Je presenteert de samenvatting als een totaalbeeld van de lespraktijk van het deelnemende team. Voorzie een kopie van het ingevulde syntheseblad C voor alle teamleden. Naargelang de uitkomsten bespreek je met de leerkrachten ook de opvallende punten die je in stap 2 hebt geanalyseerd.
- De leerkrachten bespreken in kleine heterogene groepjes de synthese en de opvallende punten. De discussie dient om te reflecteren over de synthese, zodat er gericht een werkpunt kan gekozen worden. Voorzie in elk groepje naast een kopie van het ingevulde syntheseblad C eveneens een lege screeningslijst, om eventueel in te kijken bij de bespreking. In de groepjes worden de volgende vragen besproken:
- - Welke opvallende punten herken je, welke niet? Overleg dit met elkaar.
- - Zie je mogelijke oorzaken?
- Uitwisseling tussen de groepen.

Stap 4 - Kies een werkpunt. (Nodige tijd: ± 1,5 uur)

- Presenteer de prioriteitenmatrix aan het team. Voorzie een kopie voor alle leerkrachten.
- In kleine groepen overleggen de leerkrachten welk facet ze kiezen als prioriteit voor het team. Ze doen dit op basis van syntheseblad C en de prioriteitenmatrix.
- Leg de prioriteiten samen en kies. Het is belangrijk dat ongeveer elke leerkracht zich in die keuze kan terugvinden.

INSTRUCTIES VOOR HET INVULLEN VAN DE SCREENINGSLIJST

We voorzien 7 facetten die verwijzen naar een onderdeel van de lespraktijk. Bij elk facet vind je:

- Een beschrijving van dit facet vanuit intercultureel perspectief. De relatie tussen het betreffende facet en ICO staat centraal. We gebruiken hiertoe de twee ICO-indicatoren, diversiteit en interactie. Je neemt de beschrijving best even door alvorens de tabellen in te vullen. Ze geeft aan hoe je de items moet interpreteren.
- Een lijst met items die je zult invullen. Voorbeeld:

Items	Huidige situatie	Veranderen?
	+ ± -	ja of nee
Aandacht voor groepswork en samenwerken		
Ik let erop dat de leerlingen de kans krijgen om met iedereen eens samen te werken.		

Items

De items zijn illustraties van goede interculturele lespraktijk. Ze verwijzen naar didactische handelingen die ICO in de les stimuleren. De mate waarin jij ook al dergelijke handelingen integreert, vormt een aanwijzing voor het interculturele gehalte van je dagelijkse lespraktijk. De items zijn in de lijst nog eens gegroepeerd onder deelfacetten.

Huidige situatie

Naast elk item duid je aan of deze uitspraak van toepassing is op jouw lespraktijk. Je doet dit door een +, een ± of een – aan te duiden.

+	Dit doe ik veel of regelmatig.
±	Dit doe ik af en toe.
-	Dit doe ik zelden of nooit.

Het is de bedoeling dat je spontaan je mening aanduidt. Je hoeft niet lang na te denken over alle mogelijke opvattingen met betrekking tot een bepaald item. Probeer zo eerlijk mogelijk in te vullen. Met deze evaluatie heb je toch de intentie om je praktijk te verbeteren wat ICO betreft. Dan is het geen schande als je bij veel items 'zelden of nooit' aanduidt. De verwerking van je screeningslijst zal anoniem gebeuren. Je hoeft je naam niet op de lijst te vermelden.

Resultaat: een overzicht van wat je al veel toepast voor ICO in je lessen en wat je nog weinig of niet toepast.

Veranderen?

In de derde kolom geef je aan of je de huidige situatie wil veranderen of niet. Ben je bereid aan dit deel van je lespraktijk te werken? Dit geef je aan door **ja of nee** aan te duiden. Je zult wellicht vooral 'ja' noteren bij die items die je aanduidde als zaken die je weinig doet, maar ook sterke punten kunnen een werkpunt zijn: het kan motiverend werken om eerst deze punten te verbeteren.

Resultaat: een overzicht van je persoonlijke werkpunten voor ICO in je lessen.

Turf het aantal keer dat je '+, ±, - en ja/nee' invulde en vul deze aantallen in onder de tabel bij 'subtotalen'. Je maakt zo een subtotale van je persoonlijke antwoorden per facet.

Neem tenslotte syntheseblad A en noteer daar de subtotalen voor elk facet in de tabel.

SCREENINGSLIJST: HOE INTERCULTUREEL IS DE LESPRAKTIJK

Facet 1 – Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren

Wat heeft dit met ICO te maken?

Intercultureel onderwijs vertrekt in de eerste plaats vanuit de diversiteit die meespeelt in het dagelijks handelen van de leerlingen. Dit blijkt uiterst zinvol voor het leren in de les en zeker voor het leren omgaan met diversiteit. Als je vertrekt vanuit de ervaringen van de jongeren zelf, sluit je immers beter aan bij wat leerlingen al spontaan doen of ervaren met betrekking tot verscheidenheid.

Als je kijkt naar diversiteit bij leerlingen, dan zie je dat ze over veel bagage beschikken: een ruim aanbod aan gedragingen, interesses, zienswijzen of verschillende manieren van omgaan met anderen. Dit repertoire deden ze op in minstens drie verschillende omgevingen: thuis, op school én onder hun leeftijdsgenoten. We noemen dit repertoire 'interactiewijzen'. Ook op school kunnen we deze interactiewijzen zien:

De **leerling-interactiewijze**, waarbij jongeren zich opstellen als leerling. Dit 'leerlinggedrag' is zeer homogeen, zeer gemeenschappelijk voor alle leerlingen van dezelfde school of klasgroep.

De **kind-interactiewijze** is een geheel van gedragingen en omgangsvormen die jongeren ontwikkelen in relatie met de eigen familie. Ze omvatten zowel familiale, etnische als socio-culturele elementen. Sommige elementen ervan zijn gemeenschappelijk voor jongeren die tot een zelfde maatschappelijke subgroep behoren. Andere elementen verschillen van leerling tot leerling.

De **jongeren-interactiewijze** verwijst naar het doen en laten van leeftijdsgenoten onderling. Ze omvat de gemeenschappelijkheden die jongeren als peergroup verbindt. Het gaat om interesses, criteria voor sociale status binnen de groep, manieren van communiceren, vaardigheden die gedeeld worden door de jongeren op school.

Interactiewijzen kunnen elkaar zeer snel afwisselen. Niet elk individuele jongere zal op dezelfde manier gebruik maken van de verschillende interactiewijzen. Ook de concrete invulling van de interactiewijzen kan van school tot school of van groep tot groep verschillen en wijzigen doorheen de tijd.

Vertrekken van de aanwezige diversiteit bij leerlingen betekent dat je de verschillende interactiewijzen toelaat, gebruikt of opneemt in het leerproces. Het betekent eveneens dat je niet alleen de aanwezige diversiteit toelaat tijdens spontane momenten, maar ook leerlingen stimuleert om interactiewijzen te gebruiken in andere contexten. Dergelijke didactische handelingen ondersteunen het intercultureel leren van leerlingen.

We onderscheiden inhoudelijk en vormelijk leerlinggedrag. Inhoudelijk leerlinggedrag verwijst naar gedrag dat getuigt van een actieve lesbetrokkenheid: de leerlingen beantwoorden vragen, weten waarover de les gaat, tonen interesse, stellen vragen, geven zelf voorbeelden,

Vormelijk leerlinggedrag verwijst naar meer formele gedragingen: vinger opsteken, zwijgen onder de les, rechtop zitten, niet rommelen, niet rondlopen, niet roepen, ...

Vaak zien leerkrachten vormelijk leerlinggedrag als een voorwaarde voor leren. Ze spenderen daarom veel tijd aan terechtwijzingen en instructies. Leerlingen zijn echter ook in staat tot leren in een eerder chaotische omgeving. Ze werken enthousiast mee maar doen dat niet steeds op de 'gepaste' manier. Leerkrachten kunnen hier rekening mee houden in hun interactie met de leerlingen.

Deelfacetten

- Verschiede interactiewijzen
- Inhoudelijk en vormelijk leerlinggedrag

Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Verschillende interactiewijzen				
1. Ik leer samen met de leerlingen alle namen correct uitspreken en spellen.				
2. Ik houd rekening met de gevoelens die leerlingen kunnen hebben over hun afkomst en hun familiale situatie (bvb. gevoelens van schaamte over ouders die werkloos zijn of een beroep hebben met een lage status; gevoelens van trots over sociale afkomst).				
3. Ik laat anderstalige jongeren tijdens de les hun eigen taal spreken als de situatie zich daartoe leent.				
4. Ik geef leerlingen niet het gevoel dat het bij hen thuis niet is zoals het 'hoort' (bvb. door daarover een oordeel te geven, te ontkennen of in twijfel te trekken).				
5. Ik stimuleer alle leerlingen om te vertellen over hun thuiswereld (thuiscultuur) en hun gezinsgewoontes.				
6. Ik maak tijdens de lesactiviteiten doelbewust gebruik van de gemeenschappelijke interesses van jongeren (bvb. interesse in privé-gegevens van elkaar en de leerkracht, interesse in het commerciële circuit: computerspelletjes, soaps, bepaalde kledij, muziekgenres, interesse in sensatieverhalen...).				
7. Ik moedig elke jongere aan zichzelf te zijn tijdens mijn lessen. Eigen interesses, specifieke vaardigheden (bvb. commerciële vaardigheden) of spontane manieren van communiceren mogen aan bod komen (bvb. associëren, alles letterlijk nemen, ...).				
8. Ik stimuleer de leerlingen om hun ervaringen en vaardigheden die ze buiten de school hebben opgedaan, ook in te zetten in de les bij het werken aan opdrachten of het oplossen van problemen.				
Inhoudelijk en vormelijk leerlinggedrag				
9. Ik ga in op inhoudelijke bijdragen van leerlingen ook als die niet op de geijkte manier worden gebracht.				
10. Ik laat ruimte voor spontaan gedrag zonder de jongeren terecht te wijzen.				
Subtotalen voor facet 1				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 2 – Breed verkennen

Wat heeft dit met ICO te maken?

Met breed verkennen bedoelen we dat je als leerkracht tracht om meer te weten over de ervaringswereld van de leerlingen.

Een eerste bouwsteen hiertoe is brede observatie: kijken naar leerlingen los van didactische doelstellingen. Je kijkt hoe de jongeren dagelijks met elkaar omgaan en wat in de groepen bronnen zijn van diversiteit. Eerder dan te focussen op de feitelijke verschillen en gelijkenissen is het vooral belangrijk om te kijken naar wat leerlingen **doen** met hun onderlinge verschillen en gelijkenissen: de betekenis ervan kan verschuiven in verschillende contexten en interacties.

Je mag niet te snel denken dat je de ervaringen van leerlingen kent: ervaringen zijn niet altijd even makkelijk te doorgronden en bovendien voortdurend in beweging.

Intercultureel onderwijs is slechts mogelijk als je niet als vanzelfsprekend vertrekt van al vastliggende beelden. Om zicht te krijgen op de aanwezige diversiteit is onbevooroordeelde observatie noodzakelijk.

Het breed observeren gebeurt op verschillende plaatsen en tijdstippen. Zo kunnen verschillende omgangsvormen herkend worden. Het kijken is een permanent gegeven aangezien de diversiteit en de omgang ermee voortdurend veranderen en verschillen van groep tot groep.

Ook via informele contacten met leerlingen en ouders, of via gesprekken met collega's krijg je beter zicht op de verscheiden leefwereld van je leerlingen. Breed verkennen van de leefwereld is ruimer dan 'kijken'.

Deelfacetten

- Breed observeren als bouwsteen voor ICO
- Andere verkenningswijzen

Breed verkennen

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Breed observeren als bouwsteen voor ICO				
11. Ik observeer de jongeren aan wie ik lesgeef. Ik weet van elk van hen wat zij thuis doen, met wie zij omgaan, wat hen boeit op tv, wat ze doen in hun vrije tijd en wat hun hobby's zijn.				
12. Ik observeer de leerlingen om zicht te hebben op de onderlinge verhoudingen in de groep: wie met wie praat, welke leerlingen graag naast elkaar zitten in het lokaal, wie pest en wie gepest wordt.				
13. Ik observeer de omgang tussen de leerlingen op verschillende plaatsen en momenten (bvb. tijdens de pauze, in de refter, tijdens groepswork...).				
14. Ik informeer naar de wijze waarop alle ouders zich engageren met betrekking tot hun kind en de school.				
15. Ik krijg voldoende zicht op de leerlingen om negatief of lastig gedrag te kunnen duiden (bvb. omgang tussen leerlingen op school, gezinssituatie, gedragscodes van de jongeren onderling, mijn verwachtingen ten aanzien van de leerlingen).				
16. Ik hecht minstens evenveel belang aan inzicht in de ervaringen en beleving van jongeren uit eigen observaties als aan objectieve gegevens en inzichten afgeleid uit toetsing.				
17. Ik achterhaal hoe de leerlingen de aangeboden activiteiten of leerinhouden ervaren.				
Andere verkenningswijzen				
18. Ik praat buiten de lessen om met mijn leerlingen.				
19. Ik praat met mijn leerlingen (tijdens of buiten de lessen) over onderwerpen die ze zelf aanbrengen.				
20. Ik praat met andere leerkrachten over de leerlingen met de bedoeling genuanceerde beelden over leerlingen op te bouwen.				
21. Ik informeer naar mijn leerlingen bij de leerlingenbegeleider of bij partners die in een andere context contact hebben met de leerlingen (buurtwerker; jeugdhuisverantwoordelijke...).				
Subtotalen voor facet 2				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 3 – Leerinhouden

Wat heeft dit met ICO te maken?

Jongeren leren omgaan met een verscheidenheid in leerinhouden betekent dat je als leerkracht beseft dat kennis een sociale constructie is: ze is ingebed in cultuur en daardoor zeer dynamisch en veranderlijk. Kennis wordt ook opgebouwd via interactie met anderen. Naarmate de samenleving meer diversiteit vertoont, neemt ook de veelvuldigheid toe in ideeën en visies. Jongeren leren in het kader van intercultureel onderwijs kritisch om te gaan met dergelijke veelheid aan kennisinhouden.

De eerste leerbron hiervoor wordt aangereikt door de leef- en belevingswereld van de leerlingen zelf. Je creëert een rijke leeromgeving waarin diversiteit als vanzelf aan bod komt wanneer je als leerkracht regelmatig vraagt naar de meningen of ervaringen van de leerlingen en je deze integreert in de leerinhouden. We spreken dan van contextgericht leren.

De tweede leerbron vinden we in de ruimere samenleving: een maatschappij waarin sociale, culturele en etnische diversiteit als vanzelf op je afkomen. Ook aansluiten bij maatschappelijke diversiteit gebeurt liefst via interactie met de leerlingen.

Leerinhouden interculturaliseren betekent niet persé het ontwikkelen van nieuwe inhouden. ICO zit vooral in het telkens opnieuw toetsen van het gebruik van bepaalde leerinhouden aan de aanwezige diversiteit in de klas en in de ruimere samenleving.

Ook het werken met ruimere thema's of projecten kan het intercultureel leren ondersteunen. De bredere reikwijdte van een thema of werkproject maakt het eenvoudiger om buitenschoolse ervaringen van leerlingen en meer spontane ongestuurde vormen van leren te integreren en aan te spreken binnen het leren op school.

Deelfacetten

- Aandacht voor de verscheiden leefwereld van de jongeren
- Inhouden samenhangend aanbieden via thema's of projecten
- Aandacht voor occasionele momenten
- Aansluiten bij een pluriforme maatschappij
- Kritisch omgaan met informatie

Leerinhouden

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Aandacht voor de verscheiden leefwereld van de jongeren				
22. Ik geef ruimte aan jongeren om hun ervaringen, gevoelens en ideeën in te brengen. Ik streef ernaar uit te gaan van betekenissen van de jongeren zelf.				
23. Ik bied doelbewust inhouden aan waarin de buitenschoolse ervaringen van jongeren worden aangesproken en benut. Ik beperk me hierbij niet enkel tot de thuiscultuur van leerlingen.				
24. Tijdens de les vertel ik bewust over mezelf, mijn gezin, mijn persoonlijke ervaringen of eigen gewoontes. Mijn verhaal biedt de leerlingen stimulerende herkenningmogelijkheden.				
25. Ik bied inhouden aan waardoor leerlingen nieuwe kanten van elkaar kunnen ontdekken.				
26. Ik stimuleer de jongeren om tijdens activiteiten uit te wisselen wat ze al weten over de lesonderwerpen via diverse bronnen (tv, verhalen, strips, Internet, eigen ervaringen, via hun ouders of vrienden...).				
27. Ik zoek aanknopingspunten voor leerinhouden bij de ouders van de jongeren en hun nabije omgeving.				
28. Ik haal ouders, andere leerkrachten, mensen uit de nabije schoolomgeving of anderen in de les om sterker te kunnen aansluiten bij de buitenschoolse ervaringen van jongeren.				
29. Ik houd interessante ervaringen of interesses van leerlingen bij om te gebruiken voor bepaalde activiteiten of onderwerpen.				
Inhouden samenhangend aanbieden via thema's of projecten				
30. Ik werk vakoverschrijdend een thema uit dat een deel van de vakinhoud bevat.				
31. Ik leg in mijn lessen bewust linken met inhouden uit andere vakken.				
Aandacht voor occasionele momenten				
32. Ik benut tijdens mijn lessen de occasionele leermomenten, ook al hebben die niet met de lesinhoud te maken.				
Aansluiten bij een pluriforme maatschappij				
33. Ik gebruik lesmateriaal waarin socio-culturele en etnische diversiteit expliciet tot uiting komt.				
34. Ik bied leerinhouden aan die onze pluriforme, multiculturele samenleving in alle verscheidenheid weerspiegelen.				
Kritisch omgaan met informatie				
35. Ik bied inhouden aan waarmee jongeren leren om situaties en werkelijkheden vanuit verschillende perspectieven te beoordelen.				
36. Ik leer leerlingen kritisch te kijken naar nieuwe informatie en zich actief kritisch op te stellen.				
Subtotalen voor facet 3				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 4 – Werkvormen

Wat heeft dit met ICO te maken?

Interactie en diversiteit staan centraal in interculturele leerprocessen. Actief en efficiënt leren omgaan met diversiteit gebeurt vooral doorheen het leren van en aan elkaar. De keuze van de werkvormen is hier cruciaal. Er bestaat een groot gamma aan werkvormen. Vooral die werkvormen die een actieve leerhouding van de leerlingen stimuleren en waar jongeren zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen leren en dat van anderen, blijken nuttig om het intercultureel leren te ondersteunen. Interactieve werkvormen, waarbij leerlingen onderling en leerkrachten samen praten, naar oplossingen zoeken, meningen uitwisselen enzovoort, creëren leersituaties waar leerlingen rechtstreeks geconfronteerd worden met de aanwezige diversiteit en waarmee ze op een interactieve wijze aan de slag gaan. Dit is ICO.

Deelfacetten

- Aandacht voor interactie en diversiteit in alle werkvormen
- Gebruik van activerende werkvormen
- Aandacht voor heterogeen groeperen

Werkvormen

Items		Huidige situatie	Veranderen?	
		+ of ± of -	ja of nee	
Aandacht voor interactie en diversiteit in alle werkvormen				
37. Ik stel mijn leerlingen vragen waarop ik zelf het antwoord niet weet.				
38. Ik formuleer mijn opdrachten zo open mogelijk.				
39. Tijdens geleide gesprekken of onderwijsleergesprekken gebruik ik open vragen om onderlinge uitwisseling bij de leerlingen te stimuleren.				
40. Ik las in een geleid gesprek of onderwijsleergesprek elementen uit de leefwereld van de jongeren in.				
41. Ik vraag de leerlingen te expliciteren hoe ze tot een antwoord gekomen zijn of waarom ze een bepaald antwoord geven.				
42. We bespreken de verschillende oplossingswijzen die de leerlingen aanbrengen bij het maken van een oefening of het werken aan een probleem.				
Gebruik van interactieve werkvormen				
43. Ik hanteer werkvormen waarin veel kansen zitten tot onderlinge interactie tussen leerlingen (bvb. gewoon groepswork, contract- en hoekenwerk in groepjes, mentorsysteem,...).				
44. Ik hanteer werkvormen waarin de persoonlijke inhoudelijke inbreng van jongeren van groot belang is (bvb. filosofisch gesprek, kringgesprek...).				
45. Ik gebruik coöperatieve werkvormen (typisch hierbij is het stimuleren van onderlinge afhankelijkheid en individuele aanspreekbaarheid bij de leerlingen).				
46. Ik gebruik taakgerichte werkvormen.(typisch hierbij is dat leerlingen al doende leren door het uitvoeren van moeilijke, motiverende taken).				
Aandacht voor heterogeen groeperen				
47. Ik werk klasoverschrijdend.				
48. Ik beoordeel mijn les- en instructiemateriaal op de mate waarin het materiaal de interactie en samenwerking in heterogene groepen kan bevorderen.				
49. Ik laat leerlingen in heterogene groepjes samenwerken zodat ze van elkaar kunnen leren en elkaar mogen helpen.				
Subtotalen voor facet 4				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 5 - Leerlingenverantwoordelijkheid

Wat heeft dit met ICO te maken?

Wanneer je jongeren medeverantwoordelijk maakt voor het reilen en zeilen in de les, dan verhoogt dit de reële kans op onderlinge interactie. Het betekent immers dat je niet zelf alles in handen tracht te houden maar een aantal taken expliciet deelt met leerlingen, waardoor overleg en samenspraak onderling nodig is. Jongeren worden zo op een bijna natuurlijke wijze geconfronteerd met andere meningen of zienswijzen en leren er mee werken. Ze ervaren aan den lijve de spelregels van een democratische samenleving.

Leerlingen meer verantwoordelijkheid geven, kan zich op twee terreinen afspelen:

Je kunt leerlingen mee verantwoordelijk maken voor hun eigen leren en dat van anderen.

Je kunt ook de jongeren stimuleren op het vlak van organisatie van de klasgroep als een leef- en leeromgeving.

Deelfacetten

- Verantwoordelijk voor de groep als leefgemeenschap
- Verantwoordelijk voor eigen leren en dat van anderen

Leerlingenverantwoordelijkheid

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Verantwoordelijk voor de groep als leefgemeenschap				
50. Ik betrek de jongeren bij het maken van afspraken en het stellen van grenzen in de les. Ze denken mee, ze beslissen mee, ze bewaken mee.				
51. Ik aanvaard groepsbesluiten van leerlingen ook als ze niet overeenstemmen met de afspraken die ikzelf had gedacht.				
52. Ik erken de conflicten tussen de jongeren, ik negeer ze niet.				
53. Ik help de leerlingen om het conflict om te buigen in de richting van dialoog.				
54. Ik bespreek met de leerlingen hun wel en wee van hen in de les en op school. Niet alleen conflicten of ruzies, maar ook positieve zaken komen aan bod.				
55. De afspraken voor bepaalde werkvormen (bvb. kringgesprek of groepswerk) worden samen met de leerlingen opgemaakt en besproken in de les.				
Verantwoordelijk voor eigen leren en dat van anderen				
56. Ik zorg ervoor dat leerlingen actief meedenken en mee beslissen over de keuze en planning van werk en opdrachten.				
57. Ik zorg ervoor dat leerlingen actief meedenken en mee beslissen over de beoordeling van hun werk of dat van anderen.				
58. Ik laat leerlingen elkaar helpen, waarbij hun sterke kanten worden aangesproken.				
59. Ik stimuleer jongeren om samen te denken bij het oplossen van problemen en bij het zoeken naar oplossingen.				
60. Ik laat jongeren samen aan opdrachten werken waarbij ze beurtelings de leiding nemen.				
Subtotalen voor facet 5				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 6 - Rol van de leerkracht

Wat heeft dit met ICO te maken?

De didactische uitwerking van ICO in de les vraagt een aanpak waarbij leren omgaan met diversiteit doorheen interactie centraal staat. Het komt erop aan situaties te creëren in de les die het communiceren en samenwerken tussen leerlingen ondersteunen, en waarbij diversiteit zelf ook het onderwerp van leren is. Dergelijke situaties realiseren in je les stelt je voor grote uitdagingen. Je speelt hierin als leerkracht een cruciale rol. De mate van interactie is onder andere afhankelijk van een positief leefklimaat. Pas in een groep waar jongeren zich veilig voelen, wordt het mogelijk dat leerlingen ook zorg dragen voor elkaar, elkaar aanvaarden en waarderen. En dit is cruciaal voor effectieve onderlinge communicatie. Werken aan een goede groeps sfeer doe je niet enkel in het begin van het schooljaar maar gebeurt elke dag. Het is belangrijk dat je een goed klimaat constant bewaakt en hiertoe regelmatig impulsen geeft.

Een tweede taak die zich aanbiedt is de mate waarin je de leerlingen goed leert samenwerken in groep en dit niet aan het toeval overlaat.

Tenslotte moet je ook aandacht hebben voor de status van leerlingen in de groep.

Deelfacetten

- Werken aan een positief leefklimaat
- Leren samenwerken
- Werken aan status van leerlingen

Rol van de leerkracht

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Werken aan een positief leefklimaat				
61. Ik bevorder dat leerlingen elkaar ruimte bieden voor eigen inbreng.				
62. Ik stimuleer de jongeren om zich in te leven in de gedachten en gevoelens van andere leerlingen in de groep.				
63. Ik stimuleer jongeren om duidelijk hun eigen standpunt toe te lichten, zonder daarbij een waardeoordeel uit te spreken over de overtuiging van de ander.				
64. Ik toon in de les dat ik vertrouwen heb in de mogelijkheden van alle leerlingen.				
65. Ik hanteer in de les expliciete non- discriminatieregels.				
66. Ik toon onbevooroordeelde verwachtingen ten aanzien van de leerprestaties van mijn leerlingen, ongeacht hun herkomst, status, niveau.				
67. Ik geef elke jongere de mogelijkheid om zich competent te voelen.				
68. Ik bevorder dat leerlingen successen aan zichzelf toeschrijven.				
Leren samenwerken				
69. Ik voorzie activiteiten waarin leerlingen de gelegenheid krijgen om te leren samenwerken.				
70. Bij samenwerken van leerlingen geef ik feedback op het product maar ook op de wijze waarop ze samenwerken.				
Werken aan status				
71. Ik ga na wat voor de jongeren meespeelt in het bepalen van hun sociale status in de groep.				
72. Ik ga na of leerlingen met een lage status voldoende kunnen deelnemen aan de opgezette leerprocessen.				
73. Ik spreek verschillende vaardigheden van jongeren aan bij het werken aan taken. Ik geef hierop positieve feedback waaraan jongeren status kunnen ontlenuen.				
Subtotalen voor facet 6				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

Facet 7 – Taken

Wat heeft dit met ICO te maken?

Jongeren laten samenwerken rond open taken lokt onderlinge interactie uit.

Open taken kennen geen eenduidige oplossingen en doen een beroep op een breed gamma aan (ook buitenschoolse) ervaringen van de jongeren. De leerlingen in groep zijn bijgevolg onderling afhankelijk van elkaar om de taak tot een goed einde te brengen, waarbij men er niet komt met enkel schoolse vaardigheden. Werken met open taken kan ook het groepsproces versterken. Dit staat in tegenstelling tot gesloten of informatieve vragen.

Leerlingen laten samenwerken rond uitdagende taken lokt eveneens onderlinge interactie uit.

Deze taken kunnen inspelen op meer natuurlijke motivaties tot leren. De taken spelen in op de interesses van jongeren. Ze dagen hen uit omdat ze bijvoorbeeld spannend, grappig of leuk zijn. Ze staan in verband met de werkelijkheid en zijn niet louter oefenmomenten.

Open en uitdagende taken bieden ook kansen om meer natuurlijke interactieve vormen van leren aan te boren binnen de les. Het leerproces verloopt grotendeels ongestuurd.

Deelfacetten

- Werken met open taken
- Werken met uitdagende taken

Taken

Items	Huidige situatie	Veranderen?		
	+ of ± of -	ja of nee		
Werken met open taken				
74. Ik geef leerlingen open taken: deze hebben geen duidelijke uitkomst. Er zijn ook meerdere manieren mogelijk om tot een oplossing te komen.				
75. Ik geef taken waarbij de jongeren onderling van elkaar afhankelijk zijn om de taak samen tot een goed einde te brengen.				
76. Ik laat de leerlingen samenwerken aan open taken. Onderweg naar een gezamenlijk product zoeken de leerlingen ook samen naar wegen om er te komen. Daarbij kunnen ze verschillende omgangsvormen of strategieën aanwenden om tot leren te komen.				
Werken met uitdagende taken				
77. Ik voorzie taken die nauw aansluiten bij de alledaagse werkelijkheid van de jongeren: de taken spelen in op reële interesses of behoeften die leven bij veel jongeren.				
78. De producten van taken worden benut als de taak is afgelopen: ze worden door anderen bekeken of gelezen, ze worden verwerkt tot herkenbaar en bruikbaar les- en bronmateriaal.				
Subtotalen voor facet 7				
Aantal keer + ...	Aantal keer ± ...	Aantal keer - ...	Aantal keer ja ...	Aantal keer nee ...

VERWERKINGSBLADEN - SCREENING VAN DE LESPRAKTIJK**Syntheseblad A – Subtotalen**

Facetten	Huidige situatie			Veranderen?	
	+	±	-	Ja	Nee
1 Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren					
2 Breed verkennen					
3 Leerinhouden					
4 Werkvormen					
5 Leerlingenverantwoordelijkheid					
6 Rol van de leerkracht					
7 Taken					

Syntheseblad B - Totalen in cijfers

Facetten	Huidige situatie?			Veranderen?	
	+	±	-	Ja	Nee
1 Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren					
2 Breed verkennen					
3 Leerinhouden					
4 Werkvormen					
5 Leerlingenverantwoordelijkheid					
6 Rol van de leerkracht					
7 Taken					

Richtlijnen bij het invullen van syntheseblad B

Maak per facet de som van de subtotalen van alle synthesebladen A (+, ±, -, ja, nee).
Noteer de totalen op syntheseblad B.

De totalen bij 'huidige situatie', leveren een beeld op van gemeenschappelijke sterke en zwakke punten in het team

De totalen bij 'veranderen' geven aan bij welk facet er behoefte aan verandering bestaat in het team.

Syntheseblad C - Totalen in procenten

Facetten	Huidige situatie			Veranderen?	
	+	±	-	Ja	Nee
1 Omgangsvormen, vaardigheden en interesses van jongeren					
2 Breed verkennen					
3 Leerinhouden					
4 Werkvormen					
5 Leerlingenverantwoordelijkheid					
6 Rol van de leerkracht					
7 Taken					

Richtvragen bij de interpretatie

- Welke facetten scoren extreem hoog of laag?
Soms is dit niet zo duidelijk af te lezen. Bijvoorbeeld 60% (+) kan je verschillend interpreteren naargelang de combinatie met % (±) en % (-).
- Bij welke facetten is de sterkte/zwakte niet duidelijk uitgesproken?
Dit kan een verdeling zijn die in de richting gaat van 33% (+), 33% (±) en 33% (-) of een verdeling waarbij (±) zeer hoog scoort en (+) en (-) zeer laag, bijvoorbeeld 15% (+), 70% (±) en 15% (-). Of een verdeling waarbij ± niet scoort en + en - beide ongeveer de helft. Dit zijn drie verschillende situaties.
- Bij welke facetten bestaat er in het team een grote bereidheid tot verandering?
- Bij welke facetten bestaat er in het team weinig bereidheid tot verandering?
- Bij welke facetten is het belang van verandering minder duidelijk?

Prioriteitenmatrix²

Sterkte /zwakte van De huidige situatie	Hoog / laag belang van verbetering	
	Hoog belang	Laag belang
Zeer sterk	A	B
Zeer zwak	C	D

Richtlijnen bij het invullen en lezen van de prioriteitenmatrix

Op basis van de gegevens uit de synthese plaats je elk facet in een vak.

Een facet dat zeer sterk wordt gescoord terwijl er een laag belang aan verbetering wordt gehecht, komt in vak B. Zo zijn ook de andere facetten in te delen.

Facetten die in vak C belanden, lijken als eerste voor verandering in aanmerking te komen. Men is ontevreden over de huidige situatie en hecht veel belang aan verbetering daarvan.

Facetten in vak A zullen wellicht ook voor verandering in aanmerking komen. Men is tevreden over de huidige situatie, maar men acht verbetering toch gewenst.

Het is niet aan te bevelen om met facetten uit vak D te beginnen. Men is wel erg ontevreden over die onderwerpen, maar de animo tot verbetering (en dus de behoefte om daar veel tijd en energie in te steken) is niet groot.

Facetten in vak B lijken probleemloos: men zegt er tevreden over te zijn en er is niet veel animo voor verbetering.

² Dit verwerkingsblad is in aangepaste vorm overgenomen uit Beerten et al. 1992: 30.

DEEL II – SCREENING VAN DE SCHOOLWERKING

HOE DE SCREENING BEGELEIDEN?

Stap 1 - Vul de screeningslijst gezamenlijk in. (Nodige tijd: ± 2 uur)

- Naargelang de grootte van het team werk je eventueel in deelgroepen van 4 tot 5 personen. De deelgroepen stel je best heterogeen samen, bijvoorbeeld leerkrachten van verschillende graden door elkaar, verschillende richtingen of verschillende vakken, of op basis van ervaring mengen. Er zijn veel mogelijkheden. Vermijd dat vaste klikjes spontaan gaan samen zitten. Heterogene groepering en samen invullen is enorm verrijkend voor het overleg tussen de leerkrachten, omdat ze veel meer verschillende visies kunnen inbrengen. Het is eveneens een stap in de richting van betere teamsamenwerking. Directie of begeleiding neemt ook deel aan het groepswork.
- Het betrokken team voert de screening van de schoolwerking uit. De deelnemers vullen de screeningslijst gezamenlijk in, op grond van consensus.

Stap 2 - Synthese van de screeningslijsten

- De gegevens van de screeningslijst breng je over op syntheseblad 1, daarna op syntheseblad 2. Indien je in deelgroepen hebt gewerkt, moet je van alle groepen de gegevens eerst samentellen en dan op syntheseblad 1 brengen. Daarna vul je ook syntheseblad 2 in.
- Leg de synthese van alle facetten naast elkaar. Dit zou een overzicht moeten bieden van de sterke en zwakke punten van de schoolwerking met betrekking tot ICO.
- Deze gegevens presenteer je aan het betrokken team in stap 3. Voorzie een kopie van de synthesebladen.

Stap 3 - Prioriteiten (Nodige tijd: ± 1,5 uur)

- In deze stap bepaal je bij welke punten verbetering de hoogste prioriteit heeft. Voor scholen die al volop bezig zijn met de uitvoering van ICO, betekent dit in negatieve zin dat de vroegere situatie (doelen, proces, werkwijze) zal moeten worden bijgesteld. In positieve zin gaat het om ruimte geven aan nieuwe prioriteiten en werkpunten. Beginnende scholen beperken zich tot het kiezen van prioriteiten zonder meer.
- Om tot een werkplan te komen is het vereist dat je een antwoord vindt op de vraag waar verbetering het hardst nodig is. Ter voorbereiding van de discussie hierover op een vergadering kan je als volgt te werk gaan. Elk deelnemer ontvangt een fotokopie van het ingevulde syntheseblad 1 met daarop het eerste overzicht van de sterktes en zwaktes. Daarnaast krijgt elk teamlid ook een kopie van prioriteitenblad 1, als je op niveau van deelfacetten wil werken, of prioriteitenblad 3, als je op niveau van facet een prioriteit wil bepalen. Maak hierin een keuze.
- Elk teamlid vult prioriteitenblad 1 of 3 individueel in. Bij ieder (deel)facet stellen we twee vragen: Wat vind je van de huidige situatie? Hecht je veel belang aan verbetering?
- Ieder teamlid omcirkelt bij elk (deel)facet één cijfer aan de linkerkant en één cijfer rechts. Het toekennen van de cijfers verloopt volgens twee vierpuntsschalen. De ingevulde prioriteitenbladen worden teruggespeeld naar de verantwoordelijke voor de screening. De uitkomsten worden in stap 4 op een rij gezet en dienen op een volgende vergadering als uitgangspunt bij het kiezen van prioriteiten.

Stap 4 - Verwerking van de prioriteitenbladen

Verzamel de ingevulde prioriteitenbladen. Nu tracht je daar een overzichtelijk geheel van te maken en er conclusies uit te trekken, die naar het betrokken team worden teruggespeeld.

- Per onderwerp tel je de punten op die de teamleden hebben toegekend. Je vult deze in op prioriteitenblad 2 of 4, naargelang er respectievelijk op niveau van deelfacet of facet prioriteiten werden bepaald. Vervolgens kan je de rangorde aangeven. Voor de sterkte/zwakteschaal geldt dat het aandachtspunt dat het zwakst scoort het laagste aantal punten krijgt. Dit aandachtspunt is het dringendst aan verbetering toe en krijgt dus rangnummer 1. Het aandachtspunt met het hoogste puntenaantal wordt het sterkst bevonden en krijgt dus ook het hoogste rangnummer. Bij de schaal met betrekking tot het belang van verbetering geldt hetzelfde. Het aandachtspunt met het kleinste aantal punten heeft het hoogste belang en krijgt dus rangnummer 1.
- Je kunt nu de mate van overeenstemming tussen sterkte/zwakte en belang van verbetering aflezen. Tevens krijg je een beeld van de consensus binnen het team. Als iedereen over de

huidige situatie en het belang van verbetering ongeveer hetzelfde denkt, is er een hoge teamconsensus. Als de opvattingen sterk uiteenlopen, kan dat komen doordat de problemen niet voor iedereen even belangrijk zijn. Als de tevredenheid over de huidige situatie groot is (en een laag belang aan verbetering wordt gehecht), kan het zijn dat het team weinig probleembewust is. Het is natuurlijk mogelijk dat er geen problemen zijn met het intercultureel onderwijs, maar het is waarschijnlijk dat de aanwezige problemen eventueel worden onderschat.

- De lijst kan ook een indicatie geven van de veranderingsgezindheid van teamleden. Teamleden die weinig belang hechten aan verbeteringen op terreinen waar ze zelf mee te maken hebben, zouden wel eens niet zo veranderingsgezind kunnen zijn. In het tegengestelde geval, als alles even belangrijk wordt gevonden, bestaat het gevaar dat te veel tegelijk wordt aangepakt. Het is raadzaam deze analyses slechts voor jezelf te maken. Je kunt met de gevonden verschillen in opvatting wel rekening houden bij de volgende teamvergaderingen.
- In stap 5 kan je de lijsten uitdelen met de rangorde wat betreft sterkte/zwakte en belang van verbetering. In de toelichting kan je opmerkingen zetten over:
  - de overeenkomsten en verschillen tussen beide lijsten,
  - het al dan niet sterk uiteenlopen van individuele keuzen, met misschien een eigen verklaring,
  - opvallende punten, zoals een sterke mate van consensus, of sterk uiteenlopende opvattingen.
- Ter voorbereiding van stap 5 kan je de resultaten van de prioriteitenbladen in een matrix zetten. Daartoe maak je gebruik van de prioriteitenmatrix. Als bijvoorbeeld het facet 'leren op school' als zeer sterk wordt gescoord, terwijl een laag belang aan verbetering wordt gehecht, komt dit in vak B. Zo zijn ook de andere facetten of deelfacetten in te delen.

Aandachtspunten in vak C lijken als eerste voor verandering in aanmerking te komen. Men is ontevreden over de huidige situatie en hecht veel belang aan verbetering daarvan.

Aandachtspunten in vak A zullen wellicht voor verandering in aanmerking komen. Men is tevreden over de huidige situatie, maar men acht verbetering toch gewenst.

Aandachtspunten in vak D zijn niet aan te bevelen als start. Men is wel erg ontevreden over die onderwerpen, maar de animo tot verbetering (en dus de behoefte om daar veel tijd en energie in te steken) is niet groot.

Aandachtspunten in vak B lijken probleemloos: men zegt er tevreden over te zijn en er is niet veel animo voor verbetering.

Stap 5 - Kies gezamenlijk een prioriteit (Nodige tijd: ± 1 uur)

- Presenteer prioriteitenblad 2 of 4 en de prioriteitenmatrix aan het team. Voorzie een kopie voor alle leerkrachten.
- In het team overleggen de leerkrachten welk facet of deelfacet aspect ze kiezen als prioriteit voor het team. Ze doen dit op basis van prioriteitenblad 2 of 4 en de matrix. Wanneer het team te groot is, kan je ook hier in deelgroepen werken (zie stap 1).
- Leg de prioriteiten samen en kies. Het is belangrijk dat de meeste leerkrachten zich in die keuze kunnen terugvinden. Indien je met een kernteam werkt, is het nu belangrijk dat je alle leerkrachten verder informeert.

INSTRUCTIES VOOR HET INVULLEN VAN DE SCREENINGSLIJST

We voorzien 5 facetten die verwijzen naar een onderdeel van de schoolwerking. Bij elk facet vind je:

- Een beschrijving van het facet vanuit intercultureel perspectief. De relatie tussen het betreffende facet en de twee indicatoren voor ICO (diversiteit – interactie) staat centraal. Je leest best de beschrijving grondig alvorens de tabellen in te vullen. De beschrijving geeft immers aan hoe je bepaalde items moet interpreteren.
- Een lijst met twee kolommen. Voorbeeld:

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
<i>Teamsamenstelling</i>			
1. We achterhalen welke diversiteit in ons eigen team aanwezig is.			
2. We bespreken de sterke kanten, de specifieke interesses en noden van de individuele teamleden ten aanzien van collega's, leerlingen, ouders en schoolomgeving.			

Items

De eerste kolom bevat een lijst van items, gegroepeerd in deelfacetten. Deze items illustreren een goede interculturele schoolwerking. Ze verwijzen naar acties die je op schoolniveau kan realiseren en die een interculturele werking ondersteunen. De mate waarin het gehele schoolteam al dergelijke acties onderneemt, vormt een aanwijzing voor het interculturele gehalte van de dagelijkse schoolwerking.

Huidige situatie

In de tweede kolom duid je per item aan of dit nu al deel uitmaakt van de dagelijkse schoolwerking. Je doet dit door achter elk item een +, ± of – te zetten.

+	Dit doen we veel of regelmatig.
±	Dit doen we toevallig of occasioneel.
-	Dit doen we zelden of nooit.

Het invullen gebeurt gezamenlijk. Je zult dus binnen je groep een eensgezind antwoord moeten bereiken. Vaak zal hierbij eerst overleg dienen te gebeuren in de groep. Probeer zo eerlijk mogelijk in te vullen. Met deze evaluatie heb je toch de intentie om je praktijk te verbeteren wat ICO betreft? Dan is het geen schande als je bij veel items 'zelden of nooit' aanduidt.

Resultaat: een overzicht van wat je met het team al veel toepast voor ICO op schoolniveau.

Turf het totale aantal +, ±, - per deelfacet en vul dit naast elk deelfacet in. Je maakt zo een overzicht van de antwoorden per deelfacet. Deze getallen zullen gebruikt worden op syntheseblad 1

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Breed verkennen	1	1	0
We observeren op een brede manier de aanwezige diversiteit bij de leerlingen: hun socio-culturele of etnische achtergrond, hun ervaringen en hoe ze deze zelf beleven.	X		
We overleggen en zoeken naar mogelijkheden om de geobserveerde diversiteit van jongeren te benutten in het schoolse leren.		X	

Indien je een facet als prioritair werkpunt zal kiezen, dan maak je onderaan de lijst ook het totaal per facet. Deze totalen vul je daarna in op syntheseblad 2.

SCREENINGSLIJST: HOE INTERCULTUREEL IS DE SCHOOLWERKING?

Facet 8 - Leren op school

Wat heeft dit met ICO te maken?

Leren op school verwijst naar het pedagogisch-didactische beleid van een school. Het geheel van initiatieven die een goede pedagogische en didactische omkadering voor leerkrachten scheppen, zodat zij op hun beurt jongeren tot leren kunnen brengen. Als een school werk wil maken van intercultureel leren van leerlingen, dan zal het pedagogisch-didactische beleid een visie op leren moeten ondersteunen waarin verscheidenheid als een belangrijke kwaliteit van het onderwijsaanbod wordt gezien. Alle leerkrachten worden dan gestimuleerd om een didactische aanpak te ontwikkelen die inspeelt op de diversiteit door middel van omgangsvormen en werkvormen die interactie en dialoog onder de leerlingen bevorderen.

Recht doen aan verscheidenheid betekent eveneens dat je alle jongeren kansen geeft om op een gelijkwaardige manier deel te nemen aan het leerproces, net omdat verscheidenheid er aan de basis ligt.

Deelfacetten

- Breed verkennen
- Huiswerk
- Meertaligheid
- Leerplannen / eindtermen
- Klasgroepsamenstelling
- Lesmaterialen
- Werken aan een gezamenlijke didactische aanpak
- Schoolactiviteiten en projecten
- Evaluatiepraktijk
- Taken van leerkrachten
- Aandacht voor de schoolomgeving

Leren op school

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Breed verkennen			
1. We observeren op een brede manier de aanwezige diversiteit bij de jongeren: hun socio-culturele of etnische achtergrond, hun ervaringen en hoe ze deze zelf beleven.			
2. We overleggen en zoeken naar mogelijkheden om de geobserveerde diversiteit van jongeren te benutten in het schoolse leren.			
Huiswerk			
3. We voorzien huiswerk waarbij leerlingen de kans krijgen om in interactie te gaan met hun nabije omgeving en deze buitenschoolse ervaringen mee te brengen naar de les.			
Meertaligheid			
4. We schenken op een positieve manier aandacht aan de eventuele meertaligheid van onze leerlingen.			
5. We geven ruimte aan jongeren met een andere thuistaal dan de schooltaal om binnen of buiten de les hun thuistaal te spreken als de situatie zich daartoe leent.			
6. We nemen in de schoolbibliotheek boeken op in de eigen taal van jongeren of vertaalde literatuur uit de eventuele herkomstlanden.			
Leerplannen/eindtermen			
7. We analyseren eindtermen en leerplannen en zoeken aanknopingspunten met de aanwezige diversiteit bij leerlingen, ouders en schoolomgeving.			
Klasgroepsamenstelling			
8. We kiezen bij de samenstelling van de klasgroepen voor heterogene groepen: we trachten zoveel mogelijk verschillen met betrekking tot ervaringen, afkomst en vaardigheden bijeen te brengen in een groep.			
Lesmaterialen			
9. We screenen lesmaterialen op bruikbaarheid voor intercultureel onderwijs.			
10. We nemen interculturele materialen en boeken op in de schoolbibliotheek.			
Werken aan een gezamenlijke didactische aanpak			
11. We werken aan een gezamenlijke didactische aanpak: de voorbereiding van een les of een reeks lessen gebeurt in (deel)team, de uitvoering ervan individueel of samen (teamteaching) of vakoverschrijdend.			
12. We volgen nascholing of wisselen informatie uit met betrekking tot een didactische aanpak die uitgaat van interactie en actieve			

samenwerking in heterogene groepen.			
Schoolactiviteiten en projecten			
13. We houden rekening met de aanwezige diversiteit bij leerlingen, ouders en schoolomgeving wanneer we schoolactiviteiten of projecten organiseren (bvb. de inhoud van het project, het financiële aspect, eventueel ouderactiviteiten in het kader van het project enzovoort).			
14. We bieden leerinhouden aan in samenhang, onder de vorm van een thema, een project of een centraal concept.			
15. We betrekken de leerlingen bij de organisatie, de keuze van de onderwerpen, de uitvoering en de evaluatie van schoolactiviteiten.			
16. We organiseren klasdoorbrekende of richtingoverschrijdende activiteiten waarbij leerlingen uit verschillende groepen of uit verschillende richtingen met en van elkaar leren.			
Evaluatiepraktijk			
17. We evalueren de leerlingen elk volgens hun eigen mogelijkheden: hun vorderingen en hun ontwikkeling staan centraal en niet de vergelijking ten opzichte van de groep.			
18. We betrekken de leerlingen bij het evalueren van gezamenlijke producten, oplossingsmethodes of informatiebronnen.			
19. We zijn consequent in onze verwachtingen ten aanzien van prestaties van alle leerlingen (we hebben geen vooroordelen tegenover bepaalde groepen jongeren).			
20. We erkennen in de evaluatie elk leergebied als gelijkwaardig.			
Taken van leerkrachten			
21. We werken samen met betrekking tot de leerlingen: we geven samen les aan één groep; we mengen of wisselen groepen; we nemen een bepaalde taak op voor alle groepen, afhankelijk van onze eigen interesses of vaardigheden.			
Aandacht voor de schoolomgeving			
22. We observeren op een brede manier de aanwezige diversiteit in de schoolomgeving en bij ouders.			
23. We benutten de aanwezige diversiteit bij ouders en in de schoolomgeving binnen het leerproces van de leerlingen.			
24. Bij elke activiteit voor leerlingen vragen we ons af hoe en wanneer we de ouders en/of de schoolomgeving hierbij kunnen betrekken.			
Totaal voor facet 8			

Facet 9- Leven op school

Wat heeft dit met ICO te maken?

Leven op school betreft het schoolklimaat of het pedagogische klimaat. Dit wil zeggen: het geheel van waarden, normen en verwachtingen die men op school impliciet of expliciet met elkaar deelt en die tot uitdrukking komen in het feitelijke gedrag van de mensen. Samenleven op school heeft vele facetten: wie neemt deel aan het schoolleven? Hoe gaat iedereen met elkaar om? Welke regels moeten gerespecteerd worden? Hoe worden die regels door iedereen beleefd? Werken aan een goed schoolklimaat bevordert een betere leeromgeving voor de jongeren en de leerkrachten. Samen leren is immers sterk verbonden met samenleven.

Een samenlevingsklimaat dat diversiteit positief waardeert en ook uitnodigt tot interactie verhoogt in de eerste plaats de kansen op intercultureel leren. Recht doen aan verscheidenheid betekent echter ook dat je alle jongeren kansen geeft om op een gelijkwaardige manier deel te nemen aan het schoolleven.

Deelfacetten

- Rekruteringsbeleid
- Aankleding en inrichting
- Schoolreglement
- Inspraak en beslissingskanalen
- Leerlingenbegeleiding

Leven op school

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Rekruteringsbeleid			
25. We informeren ons over de aanwezige diversiteit bij de bevolking in het rekruteringsgebied van de school om er een realistisch zicht op te krijgen.			
26. We trachten leerlingen uit de verschillende bevolkingssegmenten in het rekruteringsgebied aan te trekken, zodat de schoolpopulatie een afspiegeling is van de populatie in het rekruteringsgebied.			
27. We werken aan een positieve motivatie bij onszelf om te werken met socio-culturele en etnisch heterogene groepen.			
Aankleding en inrichting			
28. We besteden zorg aan de aankleding en inrichting van lokalen en de school zodat diversiteit zichtbaar wordt: aanwezige diversiteit in de schoolpopulatie en in de wereld buiten de school komt hierbij tot uiting.			
29. We betrekken de jongeren, ouders of externen uit de nabije schoolomgeving actief bij de aankleding en inrichting van de school.			
30. We streven ernaar om aan de buitenkant van onze school te laten zien wat er binnenin gebeurt: bezoekers, voorbijgangers of buurtbewoners krijgen via aankleding en inrichting van de school een indruk van wat er leeft op school bij leerlingen en bij leerkrachten.			
31. We maken werk van een aantrekkelijke en uitnodigende school voor jongeren, ouders en schoolomgeving: de school nodigt impliciet uit binnen te komen, deel te nemen aan schoolactiviteiten of projecten.			
32. We maken werk van een toegankelijke school voor jongeren, ouders en schoolomgeving: mensen vinden er gemakkelijk de weg.			
33. We zorgen voor een open school voor leerlingen, ouders en schoolomgeving: ze beschikken over verschillende kanalen om zich te informeren en te reageren.			
Schoolreglement			
34. We bespreken hoe we omgaan met verschillen tussen jongeren en de effecten daarvan op de leerlingen.			
35. We overleggen over de variatie aan gedrag die in het reglement toegelaten wordt.			
36. We spreken met elkaar over vooroordelen, discriminatie en racisme, ook bij onszelf, en hoe we daarmee omgaan.			
37. We betrekken jongeren en ouders bij het opstellen en laten naleven van het schoolreglement.			
38. We nemen specifieke topics op in het schoolreglement die de bestaande diversiteit een positieve plaats geven (kledij,			

hoofddeksels, religieuze feestdagen, taal, lichaamsversiering, gadgets...).			
39. We houden rekening met religieuze voorschriften of verboden bij schoolmaaltijden, lichamelijke opvoeding, sportactiviteiten, met religieuze feestdagen in het lesprogramma.			
40. We voorzien expliciete regels in het schoolreglement met betrekking tot discriminerend gedrag op school, inclusief afspraken over hoe te reageren op dergelijke incidenten.			
41. We reageren adequaat op discriminerende opmerkingen of handelingen van leerlingen, collega's, ouders en andere betrokkenen.			
Inspraak- en beslissingskanalen			
42. We zorgen ervoor dat de aanwezige diversiteit bij leerlingen en ouders zich weerspiegelt in de officiële bestuurs- en inspraakorganen van de school.			
43. Beslissingen i.v.m. schoolse aangelegenheden zijn gedeelde beslissingen met alle betrokkenen.			
44. We bespreken hoe we op een meer informele manier verschillende groepen ouders kunnen laten meewegen op het beleid van de school.			
Leerlingenbegeleiding			
45. Begeleiden van leerlingen met problemen gebeurt vanuit een inclusieve benadering: begeleiden gebeurt via ondersteuning van leerlingen en leerkrachten in de les- of schoolcontext zelf.			
46. Leerkrachten en leerlingenbegeleider(s) werken samen en overleggen met elkaar ten gunste van de leerlingen.			
Totaal voor facet 9			

Facet 10 –Teamwerking

Wat heeft dit met ICO te maken?

Een interculturele teamwerking betekent dat interactie tussen de teamleden wordt bevorderd zodat actief gebruik gemaakt wordt van de diversiteit binnen het schoolteam.

Een schoolteam dat gebruik maakt van elkaars kwaliteiten vergroot zijn eigen potentieel en dus zijn draagvlak. Een heterogeen samengesteld team heeft meer mogelijkheden, zowel ten aanzien van elkaar als ten aanzien van de leerlingen. Potentieel op zich volstaat echter niet. Het team moet ook actief gebruik maken van de diversiteit. Dit veronderstelt een wederzijdse teamondersteuning en aangepaste teamvergaderingen.

Deelfacetten

- Teamsamenstelling
- Teamvergaderingen
- Wederzijdse ondersteuning

Teamwerking

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Teamsamenstelling			
47. We achterhalen welke diversiteit in ons eigen team aanwezig is.			
48. We bespreken de sterke kanten, de specifieke interesses en noden van de individuele teamleden ten aanzien van collega's, leerlingen, ouders en schoolomgeving.			
49. We behandelen alle collega's op basis van gelijkwaardigheid, ongeacht verschillen in sociale, culturele, talige of religieuze achtergrond.			
50. Bij aanwerving van nieuwe leerkrachten streven we naar een heterogene samenstelling van ons team.			
51. Bij aanwerving van nieuwe leerkrachten denken we na over zinvolle aanvullingen aan eigenschappen en kwaliteiten van ons team.			
52. We betrekken externe partners als volwaardige leden van ons team.			
53. We beschouwen bijzondere leerkrachten als volwaardige collega's: zij zijn aanwezig op vergaderingen; zij worden regelmatig aangesproken; zij overleggen met anderen; er zijn informele contacten.			
54. Ons team functioneert zo dat het potentieel aan vaardigheden, kennis of zienswijzen van elk lid aangesproken wordt.			
Teamvergaderingen			
55. Bij het samenstellen van de agenda voor personeelsvergaderingen houden we rekening met het aanwezige potentieel aan vaardigheden, kennis of zienswijzen in het schoolteam, zodat dit voldoende wordt aangesproken.			
56. Leerkrachten hebben inspraak in wat er op de agenda staat van vergaderingen. Wisselende deelgroepjes zijn betrokken bij de voorbereiding van de vergaderingen, naargelang de thema's die aangesneden worden.			
57. We onderzoeken elke mening of idee op een eerlijke manier, ook als meningen sterk afwijken: we wegen pro 's en contra's af.			
58. We houden rekening met regels voor efficiënte gespreksvoering tijdens vergaderingen, zodat iedereen een volwaardige inbreng kan hebben.			
59. We hanteren gevarieerde vergadervormen: afwisseling in groeperingsvormen of gesprekstechnieken.			
Wederzijdse ondersteuning			
60. We hanteren een intern systeem van wederzijdse ondersteuning: we maken wederzijds gebruik van ieders sterke kanten, we komen tegemoet aan elkaars noden, we leren van en met elkaar.			

61. We observeren bij elkaar en geven elkaar eerlijke feedback hierbij.			
62. We ondersteunen binnen de vakgroep elkaars didactische praktijk: we wisselen informatie, ervaringen of materiaal uit; we begeleiden en onderwijzen elkaar; we werken samen modellessen uit.			
63. We ondersteunen vakgroepoverstijgend elkaars didactische praktijk: we wisselen informatie, ervaringen of materiaal uit; we begeleiden en onderwijzen elkaar; we werken samen modellessen uit.			
Totaal voor facet 10			

Facet 11 - School en ouders

Wat heeft dit met ICO te maken?

Ouders en scholen hebben behoefte aan een goede samenwerking. Uit zorg voor een goede schoolcarrière van hun kinderen stellen ouders belang in de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast voelen ouders zich zeer betrokken bij de opvoeding op school. Leren is immers geen exclusief schoolse aangelegenheid. Ouders ontwikkelen hun eigen ideeën over de behoeftes en het leren van hun kinderen. Veel ouders willen meer weten en ook meer te zeggen hebben over wat op school gebeurt. Tegelijkertijd komen door de stijgende tewerkstelling van de ouders ook steeds meer opvoedende taken bij de school terecht. Met het oog op de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen verwachten scholen ook veel van het onderwijsondersteunend gedrag van de ouders. De actieve betrokkenheid van ouders in de school brengen enkele van deze verschillende omgevingen terug samen. Het verhoogt de rijkdom van de beschikbare diversiteit op voorwaarde dat de interactie tussen school en ouders ook actief ingezet wordt in het leerproces van de leerlingen zelf.

Deelfacetten

- Breed verkennen
- Ouders in de les
- Van informatie naar participatie

School en ouders

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Breed verkennen			
64. We observeren op een brede manier de aanwezige diversiteit bij de ouders; diversiteit heeft o.a. betrekking op sociale en culturele verschillen, op verschillende vormen van betrokkenheid, op verschillende vaardigheden en interesses of op de relaties tussen de ouders onderling.			
65. We overleggen over manieren en mogelijkheden om de geobserveerde diversiteit van de ouders actief te gebruiken in de klas en op school.			
Ouders in de les			
66. We zoeken naar openingen in leerplannen of eindtermen die het mogelijk maken om actief gebruik te maken van de aanwezige diversiteit bij de ouders.			
67. We bedenken bij een activiteit voor of met leerlingen in welke mate ouders betrokken kunnen worden.			
Van informatie naar participatie			
68. We maken werk van participatie van ouders in onze school; hierbij houden we er expliciet rekening mee dat ouders hun betrokkenheid op verschillende manieren uiten.			
69. We doen beroep op deskundigheden van ouders, ook al hebben die niet rechtstreeks met onderwijs te maken.			
70. We overleggen betreffende de mate waarin onze schoolinfrastructuur aantrekkelijk, toegankelijk en open is voor ouders.			
71. We werken aan een uitnodigend klimaat voor ouders.			
72. We houden rekening met de diversiteit van ouders bij het uitbouwen van contactkanalen.			
73. De school neemt als professionele partner zelf het initiatief om verschillende contactkanalen met ouders uit te werken.			
74. We gaan soepel om met ouders die een andere taal spreken, door zelf over te schakelen op een andere taal indien mogelijk of door zo nodig een tolk in te schakelen om te kunnen communiceren met de ouders.			
Totaal voor facet 11			

Facet 12 - School en omgeving

Wat heeft dit met ICO te maken?

Leren is geen exclusief schoolse aangelegenheid. Het opnemen van de buitenwereld (buurt, wijk, omgeving) in het schoolse leren schept nieuwe mogelijkheden voor intercultureel leren. Ook buiten de schoolpoort worden jongeren dagelijks geconfronteerd met een waaier aan (leer)ervaringen. Leerlingen brengen deze waaier aan ervaringen opgedaan in interactie met de buurt mee naar binnen. In plaats van af en toe de samenleving toe te laten in de school, kan men het onderwijsproces systematisch verrijken door de schoolomgeving te erkennen als leer- en leefomgeving.

Deelfacetten

- Breed verkennen
- De buurt in de les
- Rol van de school in de buurt

School en omgeving

Items	Huidige situatie		
	+	±	-
Breed verkennen			
75. We observeren op een brede wijze de aanwezige diversiteit in de schoolomgeving, om er een accuraat zicht op te krijgen.			
76. We overleggen over manieren en mogelijkheden om de geobserveerde diversiteit in de schoolomgeving actief te gebruiken in de les en op school.			
De buurt in de les			
77. We kijken in de leerplannen en eindtermen naar aanknopingspunten die het mogelijk maken de aanwezige diversiteit in de buurt te gebruiken.			
78. We richten ons onderwijs op school zo in dat we (leerlingen en leerkrachten) systematisch leren van de samenleving en van de wisselwerking met de buurt.			
79. We bedenken bij een activiteit voor of met jongeren in welke mate we de omgeving van de school kunnen betrekken.			
80. We gebruiken de ervaringen met en de beelden van de leerlingen over hun buurt en/of de schoolomgeving in het leerproces.			
81. We zetten lijnen uit voor een didactische aanpak binnen de les of vakoverstijgend met betrekking tot voorgaande actie.			
Rol van de school in de buurt			
82. We werken aan een wederkerige relatie tussen school en omgeving.			
83. We bouwen contacten uit met de schoolomgeving.			
84. De school neemt op verschillende tijden een rol en plaats op in het buurtleven. De school staat open voor de buurt.			
Totaal voor facet 12			

VERWERKINGSBLADEN - SCREENING VAN DE SCHOOLWERKING

Syntheseblad 1

Leren op school

Deelfacetten	Huidige situatie in cijfers			Huidige situatie in %		
	+	±	-	+	±	-
Breed verkennen						
Huiswerk						
Meertaligheid						
Leerplannen / eindtermen						
Klasgroepsamenstelling						
Lesmaterialen						
Werken aan een gezamenlijke didactische aanpak						
Schoolactiviteiten en projecten						
Evaluatiepraktijk						
Taken van leerkrachten						
Aandacht voor de schoolomgeving						
Totaal						

Syntheseblad 1 - Vervolg

Leven op school

Deelfacetten	Huidige situatie in cijfers			Huidige situatie in %		
	+	±	-	+	±	-
Rekruteringsbeleid						
Aankleding en inrichting						
Schoolreglement						
Inspraak- en beslissingskanalen						
Leerlingenbegeleiding						
Totaal						

Teamwerking

Deelfacetten	Huidige situatie in cijfers			Huidige situatie in %		
	+	±	-	+	±	-
Teamsamenstelling						
Teamvergaderingen						
Wederzijdse ondersteuning						
Totaal						

Syntheseblad 1 - Vervolg

School en ouders

Deelfacetten	Huidige situatie in cijfers			Huidige situatie in %		
	+	±	-	+	±	-
Breed verkennen						
Ouders in de les						
Van informatie naar participatie						
Totaal						

School en omgeving

Deelfacetten	Huidige situatie in cijfers			Huidige situatie in %		
	+	±	-	+	±	-
Breed verkennen						
De buurt in de les						
Rol van de school in de buurt						
Totaal						

Syntheseblad 2 – Alle facetten

Facetten	Huidige situatie totaal in cijfers			Huidige situatie totaal in %		
	+	±	-	+	±	-
Leren op school						
Leven op school						
Teamwerking						
School en ouders						
School en omgeving						

Prioriteitenblad 1

Hier wordt je persoonlijke mening over elk facet afzonderlijk gevraagd.

Links vul je in hoe je de huidige situatie met betrekking tot ICO waardeert. Rechts duid je aan hoeveel belang je hecht aan verbetering. Dit doe je door de volgende cijfers toe te kennen.

Huidige situatie

1 = zeer zwak

2 = zwak

3 = sterk

4 = zeer sterk

Belang van verbetering

1 = hoogste belang

2 = hoog belang

3 = laag belang

4 = geen belang

Leren op school

Huidige situatie				Deelfacetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4	Breed verkennen	1	2	3	4
1	2	3	4	Huiswerk	1	2	3	4
1	2	3	4	Meertaligheid	1	2	3	4
1	2	3	4	Leerplannen / eindtermen	1	2	3	4
1	2	3	4	Klasgroepsamenstelling	1	2	3	4
1	2	3	4	Lesmaterialen	1	2	3	4
1	2	3	4	Werken aan een gezamenlijke didactische aanpak	1	2	3	4
1	2	3	4	Schoolactiviteiten en projecten	1	2	3	4
1	2	3	4	Evaluatiepraktijk	1	2	3	4
1	2	3	4	Taken van leerkrachten	1	2	3	4
1	2	3	4	Aandacht voor de schoolomgeving	1	2	3	4

Prioriteitenblad 1 - Vervolg

Leven op school

Huidige situatie				Deelfacetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4		1	2	3	4
1	2	3	4	Rekruteringsbeleid	1	2	3	4
1	2	3	4	Aankleding en inrichting	1	2	3	4
1	2	3	4	Schoolreglement	1	2	3	4
1	2	3	4	Inspraak – en beslissingskanalen	1	2	3	4
1	2	3	4	Leerlingenbegeleiding	1	2	3	4

Teamwerking

Huidige situatie				Deelfacetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4		1	2	3	4
1	2	3	4	Teamsamenstelling	1	2	3	4
1	2	3	4	Teamvergaderingen	1	2	3	4
1	2	3	4	Wederzijdse teamondersteuning	1	2	3	4

Prioriteitenblad 1 - Vervolg

School en ouders

Huidige situatie				Deelfacetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4		1	2	3	4
1	2	3	4	Breed verkennen	1	2	3	4
1	2	3	4	Ouders in de les	1	2	3	4
1	2	3	4	Van informatie naar participatie	1	2	3	4

School en omgeving

Huidige situatie				Deelfacetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4		1	2	3	4
1	2	3	4	Breed verkennen	1	2	3	4
1	2	3	4	De buurt in de les	1	2	3	4
1	2	3	4	Rol van de school in de buurt	1	2	3	4

Prioriteitenblad 2 - Rangorde per deelfacet³

Rangschik bij elk facet de deelfacetten volgens tevredenheid over de huidige situatie en volgens de mate van belang van verbetering. Zo kom je in een facet tot de aanduiding van een deelfacet als prioriteit.

Leren op school

Deelfacetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Breed verkennen				
Huiswerk				
Meertaligheid				
Leerplannen / eindtermen				
Klasgroepsamenstelling				
Lesmaterialen				
Werken aan een gezamenlijke didactische aanpak				
Schoolactiviteiten en projecten				
Evaluatiepraktijk				
Taken van de leerkrachten				
Aandacht voor de schoolomgeving				

Leven op school

Deelfacetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Rekruteringsbeleid				
Aankleding en inrichting				
Schoolreglement				
Inspraak- en beslissingskanalen				
Leerlingenbegeleiding				

³ Dit werkblad is in aangepaste vorm overgenomen uit Beerten et al. 1992: 30.

Prioriteitenblad 2 - Vervolg

Teamwerking

Deelfacetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Teamsamenstelling				
Teamvergaderingen				
Wederzijdse teamondersteuning				

School en ouders

Deelfacetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Breed verkennen				
Ouders in de les				
Van informatie naar participatie				

School en omgeving

Deelfacetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Breed verkennen				
De buurt in de les				
Rol van de school in de buurt				

Prioriteitenblad 3

Hier wordt je persoonlijke mening over alle facetten heen gevraagd.

In de tabel vul je links in hoe je de huidige situatie met betrekking tot ICO waardeert. Rechts duid je aan hoeveel belang je hecht aan verbetering. Dit doe je door de volgende cijfers toe te kennen.

Huidige situatie	Belang van verbetering
1 = zeer zwak	1 = hoogste belang
2 = zwak	2 = hoog belang
3 = sterk	3 = laag belang
4 = zeer sterk	4 = geen belang

Huidige situatie				Facetten	Belang van verbetering			
1	2	3	4	Leren op school	1	2	3	4
1	2	3	4	Leven op school	1	2	3	4
1	2	3	4	Teamwerking	1	2	3	4
1	2	3	4	School en ouders	1	2	3	4
1	2	3	4	School en omgeving	1	2	3	4

Prioriteitenblad 4 - Rangorde per facet

Rangschik de facetten volgens tevredenheid over de huidige situatie en volgens de mate van belang van verbetering. Zo kom je tot de aanduiding van een facet als prioriteit.

Facetten	Tevredenheid Huidige situatie		Belang van verbetering	
	Totaal punten	Rang- orde	Totaal punten	Rang- orde
Leren op school				
Leven op school				
Teamwerking				
School en ouders				
School en omgeving				

Prioriteitenmatrix

Sterkte /zwakte van
De huidige situatie

Hoog / laag belang van verbetering

	Hoog belang	Laag belang
Zeer sterk	A	B
Zeer zwak	C	D

Richtlijnen bij het invullen en lezen van de matrix

Je kunt de resultaten van de prioriteitenbladen in een matrix zetten.

Als bijvoorbeeld het facet 'leren op school' als zeer sterk wordt gescoord, terwijl een laag belang aan verbetering wordt gehecht, komt dit in vak B. Zo zijn ook de andere facetten of deelfacetten in te delen.

Aandachtspunten in vak C lijken als eerste voor verandering in aanmerking te komen. Men is ontevreden over de huidige situatie en hecht veel belang aan verbetering daarvan. Aandachtspunten in vak A zullen wellicht voor verandering in aanmerking komen. Men is tevreden over de huidige situatie, maar men acht verbetering toch gewenst.

Aandachtspunten in vak D zijn niet aan te bevelen als start. Men is wel erg ontevreden over die onderwerpen, maar de animo tot verbetering (en dus de behoefte om daar veel tijd en energie in te steken) is niet groot.

Aandachtspunten in vak B lijken probleemloos: men zegt er tevreden over te zijn en er is niet veel animo voor verbetering.